

BRANISLAV FÁBRY: Porážka USA, NATO a západných politických vzorov v Afganistane

- CZ24 News | 24. srpna 2021

AFGANISTAN: Mesiac august 2021 priniesol rýchly a totálny kolaps afganského režimu, ktorý tam USA a NATO presadzovali skoro dvadsať rokov. Pre mnohých bol tento debakel prekvapujúci, v skutočnosti však bolo jasné, že tamojšia vláda odchod západných vojsk neprežije. Základným ponaučením z afganskej vojny 2001 - 2021 by mala byť nedôvera voči snahe Západu vnucovať zvyšku sveta politické vzory, ako aj väčšia nedôvera voči spravodajstvu mainstreamových médií.

Rýchly kolaps prozápadného režimu

Keď 15. augusta 2021 vstúpili predstavitelia hnutia Taliban do Kábulu, boli mnohí zahraniční pozorovatelia doslova šokovaní. Ich prekvapenie spôsobila nekompetentnosť vplyvných ľudí vo vedení štátov, ktoré sa na vojne podieľali. Tí si až do posledného momentu nechceli priznať zlyhanie a vytvárali si ilúzie o situácii. Verejnosť zasa získala nesprávny obraz o Afganistane kvôli neobjektívnym informáciám **mainstreamových médií**. Mnohé z nich cielene vytvárali nevyvážený obraz o situácii a postupne obmedzovali mediálny priestor pre ľudí, ktorí totálny kolaps prozápadných síl v Afganistane predpovedali. Platí to aj o slovenských médiách, ktoré postupne vytlačali kritických analytikov ako F. Škvrnda či E. Chmelár z verejného priestoru, hoci práve ich odhady sa v súčasnosti najviac potvrdzujú. Je tiež zaujímavé, že napriek afganskému debaklu názory niektorých novinárov zostávajú nezmenené.

To, že afganská vláda po odchode zahraničných vojakov padne, bolo už dlho zrejmé aj samotným Američanom. Keď v roku 2020 uzavreli USA s Talibanom **dohodu v Dohá**, nebrali ohľad na názor oficiálnej vlády v Kábule, čím jej dali jasný signál, že nemá do afganskej budúcnosti čo hovoriť. Rokovania z Dohá tiež naznačovali, že už prezident D. Trump sa pokúšal z afganského konfliktu vycúvať ako-tak dôstojne, pred voľbami 2020 si však návrat Talibanu do Kábulu dovoliť nemohol, a preto vojakov nestiahol. Je zrejmé, že ešte pred ním sa chcel z vojny vyviazať aj B. Obama, ani on si však kapitulovať pred Talibanom netrúfal. Odhodlal sa na to až J. Biden, pričom takticky zvolil práve rok 2021, tesne po prezidentských voľbách. Odchod vojsk na jeho príkaz bol správny krok, pretože narastajúca nenávisť voči západným vojakom prítomným v Afganistane bola kľúčovým dôvodom širokej podpory Talibanu. Ten tam bol vnímaný ako národno-oslobodzovacie hnutie, pričom s každým americkým zásahom jeho morálna pozícia silnela. Významnú úlohu zohral aj fakt, že napriek rôznym propagandistickým informáciám väčšinu zabitých Afgancov po roku 2001 mali na svedomí práve USA a ich spojenci, nie Taliban. Paradoxne, po odchode amerických jednotiek môže popularita Talibanu klesnúť, zvlášť ak sa objavia alternatívne islamské politické sily a dajú jasne najavo, že nie sú politickým nástrojom Západu.

Najväčšia porážka v histórii NATO

Pri diskusii o príčinách porážky v Afganistane treba objasniť, ktoré subjekty boli v tejto vojne porazené. Popri USA bolo hlavným porazeným NATO. Afganská vojna bola totiž jediným prípadom v histórii, keď **NATO aktivovalo čl. 5** Severoatlantickej zmluvy, ktorá má byť hlavným nástrojom spojeneckej solidarity. Lenže vývoj udalostí ukázal, ako to vyzerá v realite s článkom 5 o kolektívnej obrane. USA od začiatku uvádzali svojich spojencov do omylu, neposkytovali im správne informácie a tým potvrdili, nakoľko dôležité je ich slovo pri rozhodovaní v aliancii. Práve Afganistan tak otvoril oči mnohým Európanom, ktorí následne stratili záujem prejavovať spojeneckú solidaritu

v Afganistane. Ako málo vo Washingtone rešpektujú svojich spojencov z NATO, podobne preukázala i vojna v Iraku, ktorá sa začala v roku 2003 a na istý čas odpútala pozornosť od Afganistanu. Viacerí členovia NATO Američanov na nesprávnosť takéhoto presunu priorít upozornili, vo Washingtone ich však nebrali vážne a vojenskú agresiu v Iraku dokončili i bez Nemcov a Francúzov.

Pokiaľ ide o **zodpovednosť Slovenska** za vojenské operácie v Afganistane, je známe, že na vojne sa zúčastnila aj SR v rámci medzinárodných jednotiek ISAF. Hoci naša účasť bola vskutku nepatrná, zobrali sme ňou na seba morálnu spoluzodpovednosť za to, čo bude nasledovať. Uvedenú zodpovednosť nesú rôzne vlády: v najväčšom rozsahu Dzurindove vlády, ale aj nasledujúce politické garnitúry, vrátane vlád Smeru-SD. Jednotlivé obdobia Ficových vlád však treba hodnotiť oddelene. Smer-SD sa k otázke intervencií na Blízkom Východe staval vždy opatrnejšie než pravicové vlády a jeho poslanci v roku 2003 hlasovali proti vyslaniu slovenských jednotiek do Iraku. Významným krokom bolo i to, že v roku 2007 sa Ficova vláda rozhodla stiahnuť slovenských vojakov z Iraku, avšak v danej situácii si netrúfla stiahnuť aj jednotky z Afganistanu, kde oficiálne pôsobilo NATO. Problémom Smeru-SD však bolo konanie po návrate k moci a zvlášť v posledných rokoch jeho vlády, keď sa v otázke Afganistanu nedokázal postaviť vôli amerického hegemóna.

Porovnanie s postsovietskym režimom

Mnohí pozorovatelia upozornili, že v roku 2021 prišlo k neporovnateľne rýchlejšiemu kolapsu oficiálnej vlády než v prípade odchodu vojsk ZSSR a **postsovietskeho režimu** z rokov 1989 - 1992. Keď vo februári 1989 opustili Afganistan sovietske vojská, prezident M. Nadžibulláh a jeho vláda tam zostali. Napriek tomu, že ovládali len časť územia, kontrolovali hlavné mesto Kábul a dokázali sa ubrániť tak priamym vojenským operáciám tzv. mudžahedínov, ako aj pokusu o vojenský prevrat v marci 1990. Samozrejme, že režim mal i po roku 1989 diplomatickú a hospodársku podporu Moskvy, tá sa však skončila, keď sovietsku vládu opustil podporovateľ afganskej vlády V. Krjučkov a následne sa v decembri 1991 rozpadol ZSSR. B. Jelcin urobil niekoľko zbytočne unáhlených krokov, napr. zastavil dodávky leteckého benzínu do Kábulu, čím vážne oslabil letectvo prezidenta M. Nadžibulláha. Naopak, arabské štáty a Pakistan naďalej podporovali mudžahedínov a tak sa ich postavenie posilňovalo. Veľkým problémom pre M. Nadžibulláha bola aj zrada generála A. R. Dóstuma, etnického Uzbeka, ktorý v roku 1992 so svojimi jednotkami zmenil strany a tým významne prispel k pádu režimu. Je otázne, čo by sa dialo, keby podpora Moskvy neskončila - vládu národnej jednoty, o ktorú M. Nadžibulláh usiloval, by sa zrejme ani tak vytvoril nepodarilo.

Prosovietsky režim v Afganistane 80-tych rokov bol v mnohom úspešnejší než ten proamerický, hoci nakoniec tiež zlyhal. Samozrejme, aj vtedy fungovala korupcia, avšak **rovnostárska ideológia** pôsobila na väčšinu obyvateľstva, ktoré žilo v nevýslovnej chudobe, presvedčivejšie než západná ideológia s vyprázdnenými demokratickými formami v 21. storočí. Pokrokové idey v školstve či téma rovnoprávnosti žien taktiež budili väčšiu dôveryhodnosť, ak sa opierali o odstraňovanie majetkových rozdielov. Samozrejme, treba uznať, že rovnostárstvo často zostávalo iba na papieri a po roku 1990 režim M. Nadžibulláha stále silnejšie prijímal islamské princípy a miestne obyčaje, ktoré boli v rozpore so socializmom. Rozdiel voči proamerickému režimu sa však prejavil aj v ochote jeho podporovateľov **bojovať za režim**. Zatiaľ čo prezident A. Gháni zutekal pri prvej príležitosti s kuframi plnými peňazí, M. Nadžibulláh zotrval v Kábule aj v marci a apríli 1992, keď situácia vyzerala beznádejne a stále sa pokúšal o politické riešenie pre novú vládu. Až po páde Kábulu začal hľadať spôsob, ako ujsť do Indie, bolo však už neskoro, a preto sa ukryl na ambasáde OSN. Tam ho chytili a popravili bojovníci Talibanu v roku 1996, aby následne jeho telo vystavovali v Kábule.

Neúspech politických vzorov Západu

To, čo na celom kolapse proamerického režimu zaujalo najviac, bola rýchlosť, s akou Taliban prevzal

moc v krajine. Vládna armáda bola pritom početne silnejšia i lepšie vyzbrojená, avšak hlavnou zbraňou Talibanu sa stala **morálna prevaha**. Na rozdiel od politikov v Kábule boli predstavitelia Talibanu menej korupční a verili aj v niečo iné než v peniaze. Nech už hodnoty talibancov hodnotíme akokoľvek, na masy obyvateľov pôsobila práve úprimnosť ich viery a fakt, že za svoje ciele boli ochotní bojovať a zomierať aj proti mocnejším armádam NATO. Naopak, proamerický režim zakladal svoje morálne zdôvodnenie na volebných aktoch podľa západných vzorov a teórii o prenose moci, ako aj na ľudsko-právnych otázkach, ktoré však stotožnil hlavne s rodovými témami. Veľmi rýchlo sa ukázalo, že prenos moci od suveréna vo voľbách je iba fikcia a rodová rovnosť neosloví ženy, ktoré nemajú čo jesť.

Američania si tiež dlho predstavovali, že stabilitu režimu v Afganistane vytvoria prostredníctvom spolupráce s miestnymi elitami. Washington predpokladal, že keď vedúcich predstaviteľov rôznych afganských klanov zainteresujú na zisku z medzinárodnej pomoci, tak ich budú klany lojálne podporovať. Je pravda, že mnohí politici v krajine na túto ponuku pristali, po obohatení však veľmi rýchlo stratili dôveru verejnosti. Obyvateľstvo afganských dedín bolo totiž veľmi citlivé na luxus, ktorému niektorí politici prepadli a keďže nemalo čo stratiť, bolo ochotné proti bývalým vodcom svojich klanov aj otvorene vystúpiť. Celkovo **model korupcie elít**, ktorý Američanom tak dobre vychádzal v strednej Európe, v Afganistane zlyhal. Najlepším príkladom bol opäť prezident A. Gháni, ktorý pri svojom tragikomickom úteku z Kábulu myslel iba na to, aby so sebou z krajiny vyviezol čo najviac peňazí. Je pochopiteľné, že za takéto elity nebol ochotný nasadiť život žiadny z 300-tisícovej vládnej armády (pozn. red.: zahŕňa sa armáda, letectvo a polícia). Navyše, keď aj oni zostávali v armáde najmä kvôli žoldu.

Vďaka svojej morálnej prevahe vykonali predstavitelia Talibanu triumfálny pochod Afganistanom a prakticky bez boja ovládli krajinu. Rýchly kolaps režimu ukázal, že prezident A. Gháni a politické inštitúcie zavedené po roku 2001 nemajú legitimitu. Taliban inštitúcie zavedené po roku 2001 neuznáva a vyhlásil, že pripraví novú ústavu. **Z hľadiska legitimacy** bol kolaps režimu zaujímavý aj preto, lebo ešte v rokoch 2014 a 2019 získal prezident A. Gháni väčšinu v prezidentských voľbách. Voľby v roku 2019 prebiehali síce prinajmenšom podivne a s veľmi nízkou účasťou, ale vychádzajúc z výsledku volieb mal prezident mať aspoň nejakú podporu obyvateľov krajiny, čo sa však nakoniec nepotvrdilo. Podobne to platí o afganskom parlamente, do ktorého v roku 2018 volilo dokonca až 42 % registrovaných voličov. Tento nedostatok legitimacy sa dá vysvetliť tým, že aj v Afganistane boli voľby o mnohých iných veciach, ale nie o prenose moci. Aj tu sa publikovali informácie, ktoré mali mobilizovať verejnú mienku proti konkrétnym politikom. Rozzúrení občania sa potom išli prostredníctvom volieb „pomstiť“ nenávideným politikom. Neznamená to však, že by boli chceli zvoliť tých, ktorí nakoniec funkcie získali. Zvolení politici zasa vedeli, že bombastické predvolebné sľuby plniť nedokážu a nová vlna nespokojnosti zmetie práve ich.

Problém, ktorý sa takto prejavil v Afganistane, však má aj širší kontext. Realita ukázala, že voľby v 21. storočí už nie sú vyjadrením vôle suveréna, ale skôr divadlom s množstvom manipulácií. To však platí nielen v Afganistane. Otázka teda nezná, či je Západ schopný exportovať svoj politický model do iných častí sveta, ale **či sa tento model môže aj na Západe udržať bez toho, aby sme mu vrátili demokratický obsah a demokratickú legitimitu**.

Autor: BRANISLAV FÁBRY